

Talande tystnad – Teaterkonst som kraft att förändra samhället

[singlepic id=154 w=583 h=388]

[nggallery id=41]

Tyst teater driver politik ur ett dövperspektiv – bara genom att stå på scenen. Här handlar det om en visuell gestaltning för både hörande och döva. Inte att översätta till teckenspråk.

Text: Helena Bjerkelius | Bild: Lena Katarina Johansson | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 2 2013](#)

Annorlunda. Josette Bushell-Mingo nästan spottar ur sig ordet. Så ofta får hon frågan vad som fick henne att vilja arbeta med Tyst Teater – som ses som just annorlunda. Kroppen kränger till när hon utbrister: Wow jag ska jobba med döva, vad kul! Skakar sen på huvudet, nej det var inte skälet. Hon ville jobba med scenkonst som kraft för att förändra samhället. Wow-känslan grundades snarare i möjligheten att få jobba med konstnärer i ett intressant teaterkompani.

Sju år senare nickar hon instämmande åt att hon är en annan människa nu, bättre på teckenspråk och med legitimitet att engagera sig i politik från ett dövperspektiv.

– Det gör bara scenkonstens kraft och det Tyst Teater bidrar med till kulturvärlden ännu viktigare för mig. De driver frågan bara genom att stå på scenen! säger konstnärliga ledaren Josette Bushell-Mingo, som ser Tyst Teater som en plats för scenkonst på svenskt teckenspråk och en konstnärlig och politisk plattform.

Många barn sitter rakryggade och följer varje rörelse på scenen. Ser hur flickan med tjocka mörka flätor i blank

kinesisk dräkt leds av den magiska fjädern i stora mjuka rörelser. Men en och annan i publiken vrider otåligt på sig. En kille lutar sig mot bänkgrannen och halvligger en stund innan en vuxen gestikulerar åt honom att sitta upp. Högst i den inbjudna publiken skrattar de vuxna åt dusterna mellan den elake härskaren med soldater och fiskaren, kocken och flickan i genomdragningen av Den magiska fjädern, en kinesisk barnpjäs. Det är dagen före premiär på Tyst Teaters barnproduktion som även består av Apkungen baserad på 1500-talsverket Resan till väst på Riksteatern i Botkyrka.

Ramesh Meyyappan har regisserat Den magiska fjädern och ser efter repetitionen glad ut över publikens reaktioner. För honom är pjäsen en berättelse om lojalitet och vänskap, om att stötta varandra när det uppstår problem och splittring. Han har arbetat i olika sammanhang, regisserat hörande skådespelare och då kommunicerat skriftligt. Här på Tyst Teater består ensemblen av fem döva skådespelare och en hörande. Tre av dem är praktikanter från skådespelarprogrammet på svenskt teckenspråk vid Stockholms dramatiska högskola.

– Gestaltandet skiljer sig inte åt i en uppsättning för hörande eller döva. Jag vill att det ska vara en gemensam publik och jobbar väldigt visuellt. Det gäller att hitta rätt språk visuellt så att även de små barnen kan hänga med. I Sverige har man mest jobbat med text tidigare på teckenspråk, så att jobba visuellt här har varit en utmaning, berättar Ramesh Meyyappan som själv kommer från Singapore och är verksam i Skottland.

Efter genomdragningen är hans intryck att publiken kunde följa historien och att de skrattade på "rätt ställen". Som döv regissör har han ofta befunnit sig i sammanhang där hörande sagt hur saker och ting ska göras.

– Men på Tyst Teater är det väldigt många döva som jobbar och styr. Det är jättebra att få möjligheten att jobba inom olika områden, att skriva och regissera för att öppna upp ögonen på hörande så att man kan se fördelar med att ta in en döv

regissör och inte värjer sig mot det.

Trots att Tyst Teater funnits sedan 1970, då det ännu var förbjudet att undervisa på teckenspråk i Sverige, ingår i Josette Bushell-Mingos framtidsvision att människor ska bli mindre rädda för att komma till Tyst Teater och delta i en diskussion om scenkonst och annat. I framtiden ska det inte vara så konstigt att man sett Tyst Teater på Dramaten. Den ljusa beskrivningen är att de är en bra bit på väg och redan spelat sin uppsättning av Fröken Julie på Stockholms stadsteater.

Den mörkare att det för många är väldigt svårt att acceptera att döva tar plats på scen överhuvudtaget. Vad menar du? Ska de stå på scen? Kommentarererna kommer fräsande ur Josette Bushell-Mingos mun:

– Ett av Riksteaterns mål är att ge yttrandefrihet i det arbete vi producerar. För att åstadkomma förändring måste vi ha så mycket medvetenhet och kunskap som möjligt. Om du tittar på FN:s konvention om mänskliga rättigheter eller i kulturplanen under kulturutredningen har alla yttrandefrihet. Men här har vi ett dilemma för det målet är inte nått idag. Alla har inte rätt att uttrycka sig.

Att nå barn och unga så att de får ta del av Tyst Teater är centralt för Josette Bushell-Mingo. En "absolut strategi" är dessutom att få unga till kulturen. Open Sign, en öppen scen där övervägande döva teckenspråkiga arbetar kreativt, har varit ett steg på vägen.

– Självklart är det: Kom och se oss! Men det är också en större fråga för dem där ute; du har en rätt till kultur, du har en rätt att skapa som andra. Vi på Tyst Teater skapar verktyg så efter Open Sign producerades en bok och många städer började själva producera Open Sign.

Producent Mia Modig tycker att det finns tydliga skillnader mellan uppsättningar för hörande och döva. Eller oskrivna regler i teckenspråksteatern: hur man använder scenrummet, språket, rösten, och blickriktningen – hur man tittar. Också

ljuset i rummet är annorlunda och kostymfärger behöver anpassas. Tyget får inte vara ljusare än hudfärgen på handen för då blir det ingen kontrast. Och inte minst handlar det om hur språket översätts till teckenspråk vilket kräver mycket omsorg.

– Nu har vi en kunskap från flera decennier som vi behöver dela med oss av. En kunskap om hur vi jobbar i teckenspråksteatern för att man ska nå en kvalitativ nivå och att det ska vara visuellt så att man ska kunna njuta av föreställningen.

Mia Modig berättar om Deaf Gain som istället för att ta sikte på det medicinska perspektivet, att man som hon inte hör, försöker se det positiva och fördelarna:

– Man blir extremt bra på att se visuellt, vi har 3D naturligt i språket som vi använder dagligen, man kan se teckenspråk genom fönster. Det finns väldigt många exempel på vinster med att man inte hör som de hörande inte har.

Josette Bushell-Mingo har börjat se den positiva påverkan döva skådespelare har på hörande kolleger. För en hörande skådespelare är uppmärksamheten kanske 120 grader i scenrummet. Personen spelar ut hela tiden och kan höra vad som händer runt omkring. Men en döv skådespelare måste titta åt alla håll i 360 grader.

– Den döva skådespelaren lever ordet. Det är vad jag har sett och det borde vara en kurs på Teaterhögskolan.

Ja absolut! Josette Bushell-Mingo tvekar inte en sekund om att teatern kan vara opinionsbildande och samhällspåverkande. Under våren är 17 seminarier inbokade hos allt från Svenska Institutet till kulturministern, seminarier där Tyst Teater kommer att delge sina erfarenheter och sin kunskap. Flera gånger återkommer hon till att teatern kan fungera som en prisma att få syn på världen genom. Det kan vara så enkelt att de gör en produktion på teckenspråk för den hörande världen och att det uppfattas som en provokativ form.

– Vi möter tidningskommentarer som: Jag förstår inte vad som

händer. . . Men om vi vänder på det väldigt konkret: 98 procent av all scenkonst är otillgänglig för teckenspråkiga personer, för döva personer. Så dövhet är en del av politiken. En annan sak är medvetenhet om Sveriges historia att förtrycka andra minoriteter, kulturellt och språkligt. Det påverkar de produktioner vi gör, argumenten vi har i vårt eget hus och kritiken vi får. Hur kan du recensera vårt arbete om du inte har någon förståelse för dövas situation, för teckenspråkets situation?

– Jag säger inte att jag sitter här för att jag är medveten, men under de här sju åren har jag börjat få en förståelse så när vi gör en repertoar och när vi har seminarier är närvaron av döva och teckenspråk i sig en provokation på ett bra sätt. Hon pekar på att oavsett vem du är – hörande, döv, teckenspråkig – så är Tyst Teaters uppsättningar tillgängliga för dig, för alla, vilket hon ser som en ironi då det motsatta långt ifrån gäller.

En viktig del i det opinionsbildande arbetet för Mia Modig är att man pratar om kulturarvet som hon anser att teckenspråkig teater borde vara inkluderad i. Idag är det istället som om Tyst Teater blir ett alibi för den teckenspråkiga teatern. Den finns ju och får stöd och pengar från olika instanser så då behövs väl inget mer.

– Den attityden tror jag är en del av Tyst Teaters kraft; vi måste försöka förändra den bilden. Vi är en teatergrupp men räcker inte till för att täcka alla behov. Jag tror att man måste medvetandegöra och synliggöra det genom våra pjäser. Teckenspråket var förbjudet till 1981 och vi bildades ju innan dess så vi var före vår tid. Döva försökte kämpa för scenkonsten, för teckenspråk och man opinionsbildade redan då så scenen blev som en intresseorganisationens vapen. Man pratade ingenting om teckenspråk under den tiden men här hade vi ett konkret exempel i form av Tyst Teater och det är ju teaterns styrka, betonar Mia Modig.

Publiken Tyst Teater när beskriver hon som öppna, nyfikna och

intresserade människor. Där ryms både teckenspråkiga och icke teckenspråkiga som vill förstå och träffa ett nytt minoritetsspråk. Men att peka ut och säga att någon är döv, någon hörande, en annan har hörselhjälpmedel och någon glasögon avfärdar hon som helt ointressant.

Att nå ut med Tyst Teater går lättare och lättare. Eller det förväntade svaret menar Josette Bushell-Mingo är att det är tufft men det vägrar hon att svara. Medveten om att det är övervägande hörande som läser det här vill hon infria en annan bild än den förväntade.

Mia Modig ser utmaningen i att hitta arrangörer som kan leverera bra teaterscener och hitta ideella krafter som säljer biljetter. För målgruppen för teater på teckenspråk för teckenspråkiga personer finns runtom i hela Sverige. Tyst Teater har upparbetade samarbeten i landet, oftast med dövföreningar, och försöker bredda det genom att samarbeta med länsteatrar och fria grupper.

För tre år sedan lanserade Tyst Teater sig som ett center för dövscenkonst. Josette Bushell-Mingo ser det som ett erkännande av deras kunskap efter arbete med teckenspråkiga personer i flera generationer och samarbeten både nationellt och internationellt.

– Kom och ta det från oss, snälla kom och ta det från oss! Använd Tyst Teater för att ställa dina egna frågor om samhället. Det är vad Tyst Teater är till för, att användas och också för att lära oss. Människor kan lära oss – ge oss perspektiv.

helena.bjerkelius[at]hotmail.com

Helena Bjerkelius

Läs mera

tystteater.riksteatern.se